

Lunds universitet
Språk- och litteraturcentrum
Kinesiska, kandidatkurs

KINK01 HT 2009
Handledare: Michael Schoenhals

Fötternas befrielse och dagstidningen *Dagong Bao*

En studie av antifotbindningsrörelsen under Qingdynastins sista år

Charlotte Göransson

Sammanfattning

Fotbindning praktiserades i Kina under nästan tusen år. Under Qingdynastins sista turbulenta årtionden öppnades landet upp mot omvärlden. Detta markerade inledningen på Kinas moderna historia, och en ny era för de kinesiska kvinnorna och deras fötter. Denna uppsats undersöker antifotbindningsrörelsen som växte fram i slutet av 1800-talet, mot bakgrund av en ökad västerländsk närvaro och spirande kinesisk reformrörelse. I undersökningen av fotbindningsmotståndarnas argument och metoder läggs särskilt fokus på dagstidningen *Dagong Bao*. Tidningen drev en ihärdig kampanj mot fotbindning och använde sig av nyskapande metoder för att öka sin läsekrets.

Nyckelord

Kina, kvinnor, fotbindning, antifotbindningsrörelse, västerländska missionärer, De hundra dagarnas reform, modernisering, talspråksnära skriftspråk, *baihuawen*

Abstract

Footbinding was widely practiced in China for nearly a thousand years. The Middle Kingdom was opened to the outside world during the last decades of Qing rule. This time of turmoil marked the beginning of modern Chinese history, as well as a new era for Chinese women and their feet. This thesis highlights the antfootbinding movement that emerged at the end of the 19th century and its connection to the increasing Western presence and budding Chinese reform movement. While examining the arguments and methods of the antfootbinding campaign, special attention is given to the newspaper *Dagong Bao*. This publication forcefully argued against the practice of footbinding and took innovative measures to reach a wider audience.

Keywords

China, women, footbinding, antfootbinding movement, Western missionairies, The Hundred Days' Reform, modernization, vernacular language, *baihuawen*

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning	1
1.2	Disposition och avgränsning.....	2
1.3	Källor och forskningsöversikt	2
2	Fotbindning	3
2.1	Ett ämbar fullt av tårar	4
2.2	Utbredning i tid och rum	6
2.2.1	Geografiska variationer och den klassöverskridande fotbindningen	6
2.3	Icke-hankinesiska dynastier	7
2.4	Bakomliggande orsaker	8
2.4.1	Könsroller och neokonfucianism	9
2.4.2	Yin, yang och den delikata kvinnan	10
3	Antifotbindningsrörelsen	10
3.1	Korståg mot den bundna foten: västerländska missionärer	11
3.2	Antifotbindningssällskapen och ett växande kinesiskt motstånd	12
3.3	Argument och metoder	13
3.4	Antifotbindningsrörelsens begränsningar och fotens långsamma befrielse	15
4	<i>Dagong Bao</i>: en tidning i tiden	17
4.1	<i>Baihuawen</i> och fokus på fotbindning	17
4.2	<i>Dagong Baos</i> antifotbindningsargument	18
4.3	Krympande avstånd mellan tidning och läsare, makten och massorna	20
5	Sammanfattning och slutsats	22
6	Källförteckning	25

1 Inledning

Kina i slutet av 1800-talet: en omvälvande period i landets historia. Kejsardömet attackerades utifrån och inifrån, ideologiskt såväl som militärt. Två opiumkrig hade tvingat upp portarna till Mittens Rike. Mer än tvåhundra år av manchuiskt styre och en västerländsk närvaro som vuxit sig större än någonsin drev fram ett behov av en ny kinesisk nationell identitet. Strävan efter modernitet ledde till att gamla värderingar sattes under lupp och intellektuella började kritisera landets utbildningssystem, vetenskap, militär och teknologi som förlegade. Ytterligare en aspekt av det gamla Kina lyftes fram och utsattes för skarp kritik: förtrycket av kvinnan.

Västerländska missionärer hade fört med sig idéer om kvinnans samhällsdeltagande och rätt till utbildning.¹ Inhemska reformister som Kang Youwei (1858-1927) och Liang Qichao (1873-1929) började se aktiva kvinnor som en förutsättning för en stark kinesisk nation.² För att kvinnorna skulle kunna frigöras var man inte bara tvungen att lösa upp feodalismens mentala bojar, utan även undanröja den faktor som begränsade dem så påtagligt: de bundna fötterna.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att studera antifotbindningsrörelsen som växte fram i Kina runt förrförra sekelskiftet. I studien av rörelsen lägger jag särskilt fokus på dagstidningen *Dagong Bao* (大公报), som är intressant på flera sätt. Tidningens existens i sig är en produkt av den moderniseringsvåg som svepte in över landet i slutet av 1800-talet, och som bland annat tog sig uttryck i framväxten av en reforminriktad tidningspress. *Dagong Bao* förde en intensiv kampanj mot fotbindning och kan således ses som en fallstudie av antifotbindningsrörelsen. Medias roll i denna rörelse har genererat ny kinesisk forskning under de senaste åren och mitt andra syfte är därför att ge svenska läsare en introduktion till ett växande forskningsfält.

Uppsatsen ämnar besvara följande frågor:

Vilka var aktiva inom antifotbindningsrörelsen? Vilka argument och metoder användes för att påverka befolkningen, och vilka hinder stötte motståndarna på i sitt arbete? Vad gör *Dagong Bao* intressant i

1 Hong Fan, *Footbinding, Feminism and Freedom* (London: Frank Cass, 1997), s. 51.

2 Ibid., s. 63.

sammanhanget? Hur argumenterade tidningen mot fotbindning?

1.2 Disposition och avgränsning

Kapitel två ger en bakgrundsteckning av fotbindningens historia och innebörd. Därefter följer kapitel tre med en beskrivning av antifotbindningsrörelsens framväxt och viktigaste egenskaper. I kapitel fyra står dagstidningen *Dagong Bao* i fokus. Resultatet av studien framgår av kapitel fem, som utgör arbetets slutsats och sammanfattning.

Uppsatsen behandlar främst årtiondena kring sekelskiftet mellan 1800- och 1900-talet. I undersökningen av *Dagong Bao* använder jag mig av andrahandskällor som innehåller citat från tidningen. För ett mer omfattande arbete vore det intressant att gå direkt till källan och utföra en mer ingående, kvantitativ analys av tidningens innehåll.

1.3 Källor och forskningsöversikt

Fotbindningens långa historia och djupgående påverkan på kvinnans roll i det kinesiska samhället har länge intresserat och fascinerat forskarvärlden, både i och utanför Kina. I synnerhet under de två senaste decennierna har en rad forskare studerat sedens ursprung, utbredning, följder, avskaffande och relation till kvinnorörelsen i slutet av Qingdynastin. Med boken *Chan zu shi* blev Gao Hongxing en av de första kinesiska forskare som systematiskt undersökte fotbindningens historia och innebörd.³ *Chan zu shi* publicerades för första gången år 1995 och som källa använder jag den reviderade upplagan från 2006. Mediernas roll i kvinno- och antifotbindningsrörelsen har studerats av flera forskare. Historikerna Lin Xuwu, Jiang Leju, Hou Jie och Xin Taijia har lagt fokus på *Dagong Bao*, och deras artiklar utgör huvudkällor i kapitel fyra.

De västerländska forskare som behandlar ämnet fotbindning har inte sällan kinesiskt påbrå. Wang Pings *Aching for Beauty: Footbinding in China* undersöker fotbindning genom historien med ingående analyser av kinesiska litterära verk ur ett lingvistiskt såväl som psykoanalytiskt perspektiv.⁴ I *Footbinding, Feminism and Freedom* beskriver Hong Fan de kinesiska kvinnornas frigörelseprocess

3 Zuo Furong 左芙蓉, "Chan zu yu jindai Zhongguo funü jiefang yanjiu shuping" 缠足与近代中国妇女解放研究述评 (Forskningsöversikt på området fotbindning och kvinnors frigörelse i det moderna Kina), *Kunming ligong daxue xuebao* 昆明理工大学学报, 2007, 7:8, s. 23.

4 Wang Ping, *Aching for Beauty: Footbinding in China* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2000).

med tyngdpunkt på den fysiska frigörelsen, genom fotbindningens upphörande och kvinnornas inträde i sportvärlden.⁵

Västerländska missionärers inflytande på fotbindningens upphörande har till exempel behandlats av Alison Drucker i "The Influence of Western Women on the Anti-Footbinding Movement".⁶ Julie Broadwin väljer ett annat perspektiv i sin artikel "Walking Contradictions: Chinese Women Unbound at the Turn of the Century".⁷ Broadwin sätter fokus på hur de fotbundna kvinnorna *själva* uppfattade antifotbindningsrörelsens argument.

Bland äldre källor bör två nämnas speciellt. *Cai fei lu* (采菲录, engelsk titel *Record of Gathering Fragrance*) är en samling dikter, historier, anekdoter och artiklar som rör fotbindning. Yao Lingxi (姚灵犀, 1899-1963), en självutnämnd beundrare av bundna fötter (så kallad 莲迷, lotusälskare), publicerade denna samling i fyra volymer på 1930-talet.⁸ Amerikanen Howard S. Levy utforskade fotbindningens ursprung, utveckling och avskaffande i *Chinese Footbinding: The History of a Chinese Erotic Custom*, respektive *The Lotus Lovers: The Complete History of the Curious Erotic Custom of Footbinding in China*. Eftersom Yao Lingxi och Howard S. Levy används och citeras av flera moderna forskare, till exempel Gao Hongxing, Wang Ping och Hong Fan, har jag valt att inte konsultera dessa källor direkt.

2 Fotbindning

På morgonen den tjugofjärde dagen i åttonde månvarvet offrade vi bollar av klubbigt ris till Jungfrun med de små fötterna medan våra mödrar ställde miniatyrskorna som de hade sytt framför en liten staty av Guanyin. Därefter radade Mamma och Faster upp alun, blodstillande medel, saxar, speciella nagelklippare, nålar och tråd. De tog fram de långa lindorna som de hade klippt till: de var fem centimeter breda, tre meter långa och lätt stärkta. /.../

Eftersom jag var äldst fick jag börja, och jag var fast besluten att visa hur tapper jag

5 Hong Fan, *Footbinding, Feminism and Freedom* (London: Frank Cass, 1997).

6 Alison R. Drucker, "The Influence of Western Women on the Anti-Footbinding Movement 1840-1911", i *Women in China : Current Directions in Historical Scholarship (Historical Reflections 8:3)*, utgiven av Richard W. Guisso och Stanley Johannesen (Ontario: Waterloo, 1981), s. 179-199.

7 Julie Broadwin, "Walking Contradictions: Chinese Women Unbound at the Turn of the Century", *Journal of Historical Sociology*, 10:4 (1997), s. 418-443.

8 Wang Ping, *Aching for Beauty*, s. 5.

kunde vara. Mamma tvättade mina fötter och gned in dem med alun för att dra ihop huden och begränsa den oundvikliga avsöndringen av blod och var. Hon klippte tånaglarna så korta som möjligt. Under tiden låg mina lindor i blöt så att de när de torkade på huden skulle spännas åt ännu mer. Sedan tog Mamma ena änden av en linda, placerade den på vristen och drog den över mina fyra mindre tår för att börja rulla in dem under foten. Därifrån lade hon lindan runt hälen. Ännu ett varv runt fotleden hjälpte till att fästa och stabilisera de första två varven. Syftet var att få tårna och hälen att mötas för att åstadkomma en springa men att lämna stortån kvar att gå på. Mamma fortsatte att göra om samma procedur tills lindorna var slut. Faster och Farmor tittade hela tiden över hennes axel och såg till att det inte blev några veck. Till sist sydde Mamma fast änden ordentligt så att lindorna inte skulle lossna, och för att jag inte skulle kunna vicka loss foten. /.../

Jag ville springa bort till gallerfönstret och kika ut men det värkte redan i fötterna när trycket på skelettet ökade och de strama lindorna hindrade blodcirkulationen. Jag tittade bort mot Vacker Måne och hon var lika vit i ansiktet som namnet antydde.

Tårarna rann i strömmar utmed hennes kinder. /.../

Mamma tittade först på mig eftersom jag var äldst. "Res på dig!"

Blotta tanken var över min fattningsförmåga.⁹

2.1 Ett ämbar fullt av tårar

Stycket från den kinesisk-amerikanska författaren Lisa Sees roman *Snöblomma och den hemliga solfjäders* beskriver en milstolpe i huvudpersonen Liljas liv: första dagen i hennes fotbindningsprocess. Tanken på att resa sig och gå på de hårt omsnörda fötterna må ha varit över Liljas fattningsförmåga, men det var precis vad hon skulle tvingas att göra. Fotbindning påbörjades i fyra- till åttaårsåldern, beroende på hur små fötterna skulle bli. Det var viktigt att börja innan benen i foten var färdigutvecklade, men skelettet fick inte heller vara för mjukt. Oftast ansvarade modern för bindandet som i Liljas fall, men även andra kvinnliga medlemmar av familjen kunde vara delaktiga. Välbeställda familjer hade möjlighet att anlita speciella fotbindningsexperter. Lindorna drogs åt så hårt som möjligt, för att hindra blodflödet och uppå en viss domning. Därefter tvingades flickorna att gå så mycket som möjligt. Det var viktigt att vänja fötterna vid rörelse, så att det inte blev svårt att gå vid vuxen ålder.

⁹ Lisa See, *Snöblomma och den hemliga solfjäders*, översatt av Eva Haskå (Stockholm: Forum, 2005), s. 33-34.

Målet var att de fyra tårna som böjts ned under foten skulle knäckas och "växa in" i fotsulan, allt för att uppnå en så smal och liten form som möjligt. Enligt samma föga smakliga princip var det önskvärt att uppnå en viss förruttnelsegrad i tårna: 不烂不小, 越烂越好, "Om tårna inte ruttnar blir fötterna inte små, ju mer de ruttnar desto bättre". Om förruttnelsen inte startade av sig själv gick det att påskynda processen genom att lägga småsten eller skärvor i lindorna. Infektionsrisken under fotbindningen var överhängande, och det var inte helt ovanligt att flickor fick sätta livet till innan fötterna läkts. Smärtan som bindningen orsakade var givetvis ohygglig, och det är inte svårt att förstå ursprunget till talesättet 小脚一双, 眼泪一缸, "Ett par bundna fötter och ett ämbar fullt av tårar".¹⁰ Smärtsammast var den inledande processen då fötterna formades om, vilket kunde ta månader eller till och med år. Mer eller mindre värkande fötter var någonting som de fotbundna kvinnorna fick dras med hela livet – liksom en käpp till stöd.¹¹ Det som för den moderna betraktaren framstår som meningslös tortyr var dock så mycket mer för dessa kvinnor. Fötterna var en källa till stolthet, en statusmarkör, ett tecken på kvinnlighet och förutsättning för giftermål.¹² Poeter och författare prisade dess skönhet och foten var kvinnans mest erotiska kroppsdel.¹³

Kraven på hur en bunden fot skulle se ut var inte lätta att uppfylla. Den lilla storleken var det viktigaste idealet, men ytterligare sex riktmärken brukar lyftas fram. Foten skulle också vara smal, spetsig, välvd, väldoftande, mjuk och rak. Ett par perfekt bundna fötter förtjänade epitetet "tre tums gyllene lotusar" (三寸金莲)¹⁴, och var alltså inte längre än 7-8 centimeter. För att nå dit krävdes det inte bara regelbunden fotvård och byte av lindorna, utan även en hel del tur.¹⁵ Avgörande var också familjens levnadssituation och den typ av arbete som kvinnan kunde väntas utföra under sitt vuxna liv.¹⁶ För lägre samhällsklasser var det av praktiska och ekonomiska skäl oftast omöjligt att sikta på de minsta storlekarna, men många kvinnor band ändå sina fötter. För de lyckosamma i underklassen som lyckades

10 Gao Hongxing, 高洪兴, *Chan zu shi* 缠足史 (Fotbindningens historia), (Shanghai: Shanghai wenyi chubanshe 上海文艺出版社, 2007), s. 61-65.

11 Julie Broadwin, "Walking Contradictions...", s. 428.

12 Hong Fan, *Footbinding, Feminism and Freedom*, s. 31.

13 Ibid., s. 45.

14 Varför de bundna fötterna kallades "lotusfötter" (på svenska även "liljefötter") brukar ofta härledas till två legendariska konkubiner: Pan Fei (500-tal) och Yao Niang (900-tal). Enligt legenden "vuxte en lotusblomma" för varje steg Pan Fei tog ("步步生莲花"), och Yao Niang sades dansa på lotusblommor. I själva verket handlade det inte om formen på deras fötter, utan om hur dansgolvet dekorerats med lotusblommor. Gao Hongxing diskuterar hur lotusblommans buddhistiska symbolik bidrog till att den förknippades med de bundna fötterna, *Chan zu shi*, s. 49-52.

15 Gao Hongxing, *Chan zu shi*, s. 69, 71.

16 Christena L. Turner, "Locating Footbinding: Variations across Class and Space in Nineteenth and Early Twentieth Century China", *Journal of Historical Sociology*, 10:4 (1997), s. 459-460.

få till ett par åtråvärda "tre tums gyllene lotusar" kunde det utgöra en biljett till en klassresa uppåt, genom ett bra giftermål.¹⁷

2.2 Utbredning i tid och rum

När började kinesiska kvinnor binda sina fötter? Denna fråga har fått nästan lika många svar som det funnits dynastier i Kinas historia. I *Chan zu shi* listar Gao Hongxing upp de teorier som finns, och för en ingående diskussion om dess tillförlitlighet. Teorierna brister ofta i källkritiken. De som hävdar att fotbindning uppstod under Xia- eller Shangdynastin, eller härleder den till legendariska konkubiner som Pan Fei eller Yao Niang, argumenterar utifrån myter och sagor som knappast är vetenskapligt godtagbara. Gao påpekar att tidiga dateringar av fotbindningens uppkomst ofta grundar sig i efterkonstruktioner och språkliga feltolkningar. I verket 南部烟花记¹⁸ omnämnde Tang-poeten Feng Zhi (冯贲, 900-talet) till exempel en typ av nattsko som användes under De sex dynastierna (220-589 e.Kr). Denna sko kallades för *wolü* (卧履). Det finns sentida forskare som tolkat detta ord som synonymt med *shuixie* (睡鞋), som långt senare användes av kvinnor med bundna fötter. Enligt Gao är detta en feltolkning och efterkonstruktion; visserligen rör det sig i båda fallen om nattskor, men det finns inga bevis för att *wolü* var till för bundna fötter. Således kan man inte heller, som några skribenter gjort, använda Feng Zhis text som bevis på att fotbindning uppstod under De sex dynastierna.¹⁹

Utifrån litterära och arkeologiska fynd drar Gao Hongxing slutsatsen att fotbindning uppstod under Songdynastin. Detta är han inte ensam om; de flesta forskare är trots allt eniga vad gäller de stora dragen i fotbindningens historia. Seden uppstod vid kejsarhovet på 1000-talet, spreds gradvis nedåt i samhällsklasserna, blomstrade under Mingdynastin och nådde sin topp under Qingdynastin. Politiska faktorer bidrog till att seden blev mer utbredd; när huvudstaden flyttades från Bianjing (dagens Kaifeng) till Lin'an (dagens Hangzhou) hjälpte det till att sprida fotbindningen söderut.²⁰

2.2.1 Geografiska variationer och den klassöverskridande fotbindningen

Fler kvinnor i överklassen band sina fötter, och det var vanligare i norr än i söder. Detta påstående är

17 Wang Ping, *Aching for Beauty*, s. 32.

18 Min översättning: "Betraktelse av vårens uppvaknande i södern".

19 Gao Hongxing, *Chan zu shi*, s. 12.

20 Wang Ping, *Aching for Beauty*, s. 31, 34.

korrekt, men Kina är stort och inte alltid förlåtande mot generaliseringar. För en djupare förståelse av fotbindning är det nödvändigt att titta närmare på hur seden yttrade sig i olika samhällsklasser och regioner. Att det fanns variationer står klart – en närmare undersökning av de exakta skillnaderna kan dock stöta på svårigheter i form av bristfälliga källor, framförallt när det gäller lägre samhällsklasser. Det mesta som är känt om dessa variationer baseras på dokument från en tid då seden redan börjat kritiserats: 1800- och 1900-talet.²¹

Geografiskt brukar fotbindningen delas in i "norra" och "södra" Kina, med Yangzifloden som skiljelinje. Att fler kvinnor band sina fötter i norr brukar kopplas samman med den dominerande grödan i dessa regioner: vetet. Reseberättelser från 1800-talet beskriver hur fotbundna kvinnor kunde arbeta på de torra vetefälten, och att seden därför var så utbredd. De sydliga risodlingarna var däremot för blöta för de bundna fötterna och följaktligen fanns det inte lika många fotbundna kvinnor där. Christena L. Turner efterlyser en nyansering av denna geografiska indelning. Dels måste reseberättelserna sättas i sitt sammanhang: skribenter som till exempel Thomas W. Blakiston besökte många resmål, men stannade inte tillräckligt länge för att få någon djupare förståelse. I egenskap av västerländsk man hade han dessutom svårt att närma sig de kinesiska kvinnorna. Trots det har han dragit slutsatser om fotbindningens utbredning i hela provinser, slutsatser som har blivit långlivade. Turner sätter större tilltro till de västerländska kvinnor som skildrade landsbygden: de stannade i regel längre på varje plats, hade kontakt med den kvinnliga lokalbefolkningen och gav en mångfasetterad bild av fotbindningens utbredning.²² Turner påpekar också att det risbaserade lantbruket inte nödvändigtvis uteslöt fotbundna kvinnor.²³ Dels kunde de arbeta på torrlagda risfält, till exempel vid planteringen. Dessutom var ris inte det enda som odlades i södra Kina: kvinnor spelade en stor roll i bruket av kompletterande grödor som bönor, grönsaker, bomull och silke.

2.3 Icke-hankinesiska dynastier

Fotbindning brukar betecknas som en hankinesisk sed och den praktiserades under nästan ett millennium. Under mer än en tredjedel av denna tidsperiod styrdes Kina av icke-hankineser, som alltså inte heller utövade fotbindning. Hur såg de på seden? Under Yuandynastin (1279-1378) koloniserades

21 Christena L. Turner, "Locating Footbinding ...", s. 446.

22 Ibid., s. 448-452. Turner nämner till exempel Alice Little, missionärshustrun som kom att spela en viktig roll i antifotbindningsrörelsen (se kap. 3).

23 Turner påpekar att fotbundna kvinnor rent fysiskt hade kunnat arbeta på våta risfält. Våtan hade dock krävt att de tog av skorna ute i det fria, något som var tabubelagt och otänkbart, s. 450.

Kina av mongolerna. Dikter skrivna på Yuankejsares beställning visar att mongoliska ledare uppskattade de små fötternas estetik. Under kejsarhovets uppmuntran fortsatte seden att sprida sig bland hankinesiska kvinnor. Mongoliska kvinnor verkar dock inte ha påverkats att anamma detta ideal.²⁴ Fotbindning var inte heller en del av manchuernas kultur. Hur kunde då seden nå sin topp under den manchuiska Qingdynastin (1644-1911)? Flera av dynastins tidiga kejsare förbjöd de hankinesiska undersåtarna att utöva fotbindning. Bakgrunden till förbudet står knappast att finna i en oro för kvinnornas situation, utan i maktförhållandet mellan erövrarna (manchuerna) och de erövrade (hankineserna). På samma gång som hankinesiska män tvingades att bära den karaktäristiska manchuiska hårpiskan, skulle de hankinesiska kvinnorna tvingas att ge upp sin så typiska fotbindning, som av de manchuiska kejsarna sågs som en kulturellt efterbliven sed.²⁵ Det sista av dessa tidiga försök gjordes av kejsaren Kangxi. Hans förbud från 1664 fick dock upphävas bara fyra år senare; seden var för starkt rotad för att lagstiftas bort. Förbudet kvarstod för manchuer, som även fortsättningsvis förbjöds att binda sina fötter på hankinesiskt vis. Det fanns alltså en oro att skönhetsidealet var starkt nog att påverka även manchuiska kvinnor. Även om dessa i regel inte praktiserade fotbindning, utvecklade de andra sätt att förminska fötterna. På 1800-talet spreds modet *daotiaor* (刀条儿, ung. "spetsig som en kniv"). Med hjälp av tygremsor lindades fötterna hårt för att pressa samman tårna och ge foten en smalare form. *Daotiaor* kunde vara smärtsamt, men kan i det hänseendet knappast jämföras med konventionell fotbindning. Dessutom saknades tvångsaspekten; det var inte mödrarna som lindade de manchuiska tonåringarnas fötter. Det gjorde de själva, för att passa in i tidens skönhetsideal.²⁶ Ett annat sätt var att bära så kallade *huapendixie* (花盆底鞋, ung. "sko med blomkrukesula"). Denna typ av sko hade en hög klack under sulans mittparti, som både gav en vaggande gång som påminde om de fotbundna kvinnornas karaktäristiska gångstil och skapade en illusion av små fötter.²⁷

2.4 Bakomliggande orsaker

Ska man bli fin får man lida pin ... Vilken kvinna har inte någon gång suckat över sanningen i detta talesätt? Rådande skönhetsideal har en tendens att driva människan till varierande grader av självplågeri: från tidskrävande vaxning, ögonbrynsplöckning och ständig egenvård till mer extrema

24 Gao Hongxing, *Chan zu shi*, s. 25-26.

25 Wen Shu Lee, "Patriotic Breeders or Colonized Converts: A Postcolonial Feminist Approach to Antifootbinding Discourse in China" i *Communication and Identity Across Cultures* utgiven av Dolores V. Tanno och Alberto Gonzales (London: Sage Publications, 1998), s 18.

26 Gao Hongxing, *Chan zu shi*, s. 32-35.

27 Wang Ping, *Aching for Beauty*, s. 36.

kroppsförändringar som hårdbantning, träningsnarkomani och plastikkirurgi.²⁸ I analysen av fotbindningens estetik jämför Wang Ping moderna högklackade skor och lotusfötternas effekt att "lyfta" bäraren från marken.²⁹ Jämförelsen kan tyckas överdriven, men är också nyttig. Istället för att äcklat peka finger åt de brutna, deformerade och *onaturliga* fötterna bör vi komma ihåg att skönhetsideal ofta kräver ingrepp på just *det naturliga*, oavsett om vi tittar på svunna dynastiers Kina eller den nutida människan. Inte desto mindre är fotbindning en särdeles extrem typ av kroppsförändring. Vilka bakomliggande orsaker går det då att finna till detta plågsamma och opraktiska skönhetsideal?

2.4.1 Könroller och neokonfucianism

Fotbindning uppstod inte i ett historiskt vakuum. Konventionellt förknippas sedens framväxt med en förändrad syn på kvinnan i det kinesiska samhället. Sentida forskare har undersökt hur en komplex samverkan mellan sociala, politiska, juridiska, ekonomiska, ideologiska och kulturella faktorer skapade grogrund för fotbindning. Wang Ping beskriver hur den snabba ekonomiska utvecklingen under Tang (618-907) och Song (960-1279) ledde till ökad efterfrågan på sinnlig njutning. Det blev populärt bland mandariner, lärda och handelsmän att hålla sig med ett stort antal konkubiner, tjänsteflickor och dansöser. Bundna fötter och graciös dans blev de mest eftertraktade kvinnliga egenskaperna. Samtidigt luckrades könrollerna upp allt mer. Under Tangdynastin var den ideala aristokraten en aktiv person som ägnade sig åt ridning, jakt, polo och andra sporter. Under Song skulle männen istället vara förfinade, artistiska och eftertänksamma. Även kvinnoidealet gick från det robusta till det fragila och tillbakadragna.³⁰

Som en reaktion mot de uppluckrade könrollerna och ett oroligt politiskt klimat växte en motrörelse fram i form av neokonfucianismen. Enligt en av rörelsens förgrundsfigurer Zhu Xi (朱熹) var kvinnor farliga och måste hållas under strikt kontroll. Männen måste utöva självkontroll för att inte låta sig förföras. Kyskhet blev den absolut viktigaste egenskapen för en kvinna och hon måste leva efter principer som *sangang wuchang* (三綱五常, ung. "tre huvudrelationer och fem kardinaldygderna") och *sancong side* (三從四德, ung. "de tre underkastelserna och fyra dygderna"), som stipulerade den rangordning som krävdes för ett harmoniskt samhälle. Härskaren styr undersåten, fadern styr sonen och

28 Detta "självlågeri" förekommer för all del även hos män.

29 Wang Ping, *Aching for Beauty*, s. 10-11.

30 Ibid., s. 43. Wang citerar bland annat Patricia Ebrey's artikel "Women, Marriage and the Family in Chinese History" (från *Heritage of China: Contemporary Perspectives on Chinese Civilization*, Paul S. Ropp (red.), Berkeley och Los Angeles: University of California Press, 1990).

maken styr hustrun. Om maken gick bort måste kvinnan förbli änka under resten av sitt liv och lyda sina söner.³¹ Könen skulle vara tydligt åtskilda; männens plats var på fälten och ute i världen, kvinnans plats var innanför hemmets dörrar. Kort sagt är det ingen slump att neokonfucianismen och fotbindningens spridning sammanfaller tidsmässigt.³² Fotbindningen passade synnerligen väl in i detta sammanhang och blev ett effektivt sätt att hålla kvinnorna på plats fysiskt, mentalt och symboliskt.³³

2.4.2 Yin, yang och den delikata kvinnan

Gao Hongxing påpekar att det fanns fler element i det traditionella kinesiska tankesättet som banade väg för fenomenet fotbindning. Ett exempel är läran om yin och yang, ett urgammalt begrepp inom kinesisk filosofi. Yang är det ljusa, starka, aktiva och *manliga*, medan yin är det mörka, svaga, passiva och *kvinnliga*. Synen på kvinnan som det svaga könet var alltså inte ny för neokonfucianismen. I linje med detta synsätt skulle kvinnor vara nätta, delikata och fragila. Typiska egenskaper hos en vacker kvinna kunde till exempel vara en "liten körsbärsmun" (櫻桃小口), ett "ovalt ansikte som en melonkärna" (瓜子臉) och en "midja smal som en vidja" (杨柳细腰).³⁴ Fötterna skulle vara små, även innan fotbindning började praktiseras. Med sedens uppkomst blev dessa små fötter ett allt viktigare ideal, så till den grad att det var en förutsättning för att bli kallad vacker.³⁵

3 Antifotbindningsrörelsen

De manchuiska kejsare som förgäves försökte förbjuda fotbindning var inte ensamma i sin kritik. Under århundradenas lopp gick ett litet antal lärda emot strömmen och fördömde seden, framförallt under tidig Qingdynasti – möjligtvis uppmuntrade av kejsarhovets förbud. En av de mest kända motståndarna var romanförfattaren Li Ruzhen (李汝珍, ca 1763-1830). Hans verk 鏡花緣, med den engelska titeln *Flowers in the Mirror*, utspelar sig i ett kvinnorike vars härskarinna håller sig med manliga konkubiner. Li illustrerar fotbindningens grymhet genom att låta en av de manliga karaktärerna få fötterna bundna under tvång. Romanens övergripande budskap – att kvinnor och män bör ha lika rättigheter – var revolutionerande.³⁶ De få som kritiserade seden hänvisade i regel till traditionella

31 Hong Fan, *Footbinding, Feminism and Freedom*, s. 19.

32 Gao Hongxing, *Chan zu shi*, s. 108.

33 Wang Ping, *Aching for Beauty*, s. 48.

34 Uttryck som kan användas än idag.

35 Gao Hongxing, *Chan zu shi*, s. 105, 107-108.

36 Alison R. Drucker, "The Influence of Western Women ...", s. 182-182. För utdrag ur 鏡花緣, se Gao Hongxing, *Chan zu shi*, s. 65-68. Även Wang Ping uppmärksammar Li Ruzhens verk, se bland annat s. 35.

kinesiska värderingar som att fotbindning skadade kroppen och således var vanvördigt mot föräldrarna, eller att den bröt mot den idealiska samhällsordningen eftersom förfäderna i det gamla Kina inte band sina fötter.

Fotbindningen kritiserades även häftigt, och på ett mer handgripligt sätt, under det blodiga Taipingupproret mellan åren 1850 och 1863. I de områden där denna rebellrörelse med kristna inslag drog fram införde ledaren Hong Xiuquan (洪秀全, 1814-1864) flera jämställdhetsreformer för att göra kvinnorna delaktiga i samhället. Fotbindning förbjöds med hårda straff för de som inte lydde, och kvinnor integrerades i utbildningssystemet och militären. Taipingrebellerna var alltså inte bara emot fotbindning, utan stod också för en revolutionerande kvinnosyn. En viktig förklaring till detta är att Hong Xiuquan och upprorets kärntrupp tillhörde hakkafolket.³⁷ Inom denna hankinesiska undergrupp var kvinnorna traditionellt mycket aktiva inom jordbruket och praktiserade inte fotbindning.³⁸

Oavsett om de få kritiker som fanns använde sig av pennan eller svärdet, var tiden ännu inte mogen för genomgripande förändringar i de kinesiska kvinnornas situation. Det skulle krävas en massiv moderniseringsvåg och att riket öppnades mot omvärlden för att motståndet mot fotbindning skulle växa sig tillräckligt starkt.

3.1 Korståg mot den bundna foten: västerländska missionärer

I framväxten av detta motstånd spelade västerländska missionärer en avgörande roll. Efter det första Opiumkriget i början av 1840-talet förankrades fotbindningsfrågan på allvar inom den protestantiska missionen. Även tidigare missionärer hade lagt märke till kinesiskornas bundna fötter, men nöjt sig med att observera företeelsen utan att göra anspråk på att förändra den.³⁹ Den ökade viljan att aktivt påverka kinesernas seder hängde ihop med den protestantiska missionens mål att sprida kristen tro till de kinesiska "hedningarna".⁴⁰ Efter Opiumkriget kunde allt fler missionärer åka till Kina, och medvetandet om fotbindningen ökade bland dem. Missionärerna – framförallt de kvinnliga sådana – förde också med sig idéer om kvinnors utbildning och roll i samhället. Den första missionärsdrivna

37 Zuo Furong, "Chanzu yu jindai Zhongguo funü jiefang yanjiu shuping", s. 27.

38 De flesta forskare nämner hakkakvinnornas obundna fötter. Gao Hongxing är dock den enda som för fram belegg för att hakkakvinnor ursprungligen band sina fötter (runt Song och därefter) och sedan gav upp seden, *Chanzu shi*, s. 131-137.

39 Gao Hongxing, *Chanzu shi*, s. 216.

40 Suzanne Wilson Barnett och John King Fairbank (red.), *Christianity in China: Early Protestant Missionary Writings* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1985), s. 4.

flickskolan öppnades i Ningbo år 1844. Trettio år senare fanns det minst 121 sådana skolor för flickor runt om i landet och antalet växte runt sekelskiftet, då de första skolorna grundade av kineser började dyka upp.⁴¹ Det var inte lätt att hitta elever till en början, ofta krävdes "mutor" till föräldrarna i form av mat, logi, kläddonationer och gratis undervisning. En av svårigheterna var att övertyga föräldrarna om värdet av döttrarnas utbildning och det största motståndet fanns bland familjer med fotbundna döttrar. Allt fler missionärer såg fotbindning som ett hinder i flickornas mentala och kroppsliga utveckling, och fotens befrielse flätades ihop med kampen för flickornas rätt till utbildning.⁴² Visserligen utgjorde kristna kineser en försvinnande liten del av befolkningen i stort, men missionärernas ansträngningar mångdubblade antalet kinesiska motståndare till fotbindning och skapade grogrund för en större rörelse. Genom att rapportera till sina hemländer om sedens grymhet påverkade de också icke-kristna kineser på ett indirekt sätt. Kinesiska studenter, diplomater och resande i utlandet fick uppleva hur västerlänningar såg Kina som ett förlegat land, och ett av bevisen för detta var den "barbariska" fotbindningen.⁴³

3.2 Antifotbindningssällskapen och ett växande kinesiskt motstånd

Motståndet som växte fram inom missionen antog snart en mer organiserad form genom grundandet av antifotbindningssällskap. Den första organisationen av denna typ bildades av brittiska missionärer i Amoy (dagens Xiamen) år 1874 och snart följde andra efter.⁴⁴ Engagemanget ökade under 1890-talet, så även viljan att i större utsträckning påverka icke-kristna kineser. I denna anda bildades Natural Feet Society (*Tianzuhui*, 天足会) av en grupp västerländska kvinnor under ledning av brittiska Alice Little.⁴⁵ Målet var att organisationen skulle bli helt kinesisk, vilket förverkligades år 1906 och säkert bidrog till att Natural Feet Society blev ett av de mest inflytelserika antifotbindningssällskapen. Förutsättningarna för att sprida budskapen förbättrades i takt med att allt fler kineser åkte utomlands och fick nya perspektiv.⁴⁶ Kinas förnedrande förlust i det första sino-japanska kriget (1894-1895) fungerade också som en väckarklocka för många kineser, som nu blev alltmer reformvänliga och även fick upp ögonen för fotbindningsfrågan. Kang Youwei (康有为, 1858-1927) och Liang Qichao (梁启超, 1873-1929),

41 Den första flickskolan grundad av kineser öppnades i Shanghai i juni 1898, Hong Fan, *Footbinding, Feminism and Freedom*, s. 67.

42 Ibid., s. 53-55.

43 Alison R. Drucker, "The Influence of Western Women ...", s. 183.

44 Ibid., s. 187.

45 Hon omnämns ofta som Mrs. Archibald Little. Maken var brittisk handelsman (Julie Broadwin, "Walking Contradictions ...", s. 420).

46 Zuo Furong, "Chan zu yu jindai Zhongguo funü jiefang yanjiu shuping", s. 26 och Gao Hongxing, *Chan zu shi*, s. 216.

männen bakom 1898 års reformförsök (戊戌变法 eller "De hundra dagarnas reform") är två framstående exempel. De båda grundade antifotbindningssällskap i Guangdong respektive Shanghai.⁴⁷ Kang förde också frågan till högsta ort, när han övertygade kejsaren Guangxu att fotbindning var av ondo. Kejsaren utfärdade en uppmaning till sina guvernörer runt om i landet att förbjuda seden, men Cixis palatsrevolution och reformrörelsens nederlag satte tillfälligt käppar i hjulet för antifotbindningsrörelsens arbete.⁴⁸ Bollen hade dock satts i rullning, och även Cixis administration utfärdade år 1902 en uppmaning till generalguvernörerna att förbjuda fotbindning. Under början av 1900-talet började också seden att kritiserats i skolornas läroböcker, något som visar på att frågan cementerats i samhällets utbildade skikt.⁴⁹

3.3 Argument och metoder

Vilka argument förde då fotbindningsmotståndarna fram för att angripa en så långlivad sed? Retoriken berodde på vem talaren var. För västerländska missionärer var gudsbegreppet viktigt, och de hävdade ofta att fotbindningen skadade den kropp som Gud givit människan och därför var en synd. Natural Feet Society hade visserligen kopplingar till missionen, men ville distansera sig från den kristna argumentationen för att inte stöta sig med de kineser som var fientligt inställda till västerländsk religion. Detta sällskap betonade istället hur flickor och kvinnor led av fotbindningen. Alicia Little undvek att hålla möten i kyrkor och valde att översätta sällskapets namn till "*Natural Feet Society*" istället för "*Heavenly Feet Society*". Båda översättningarna var möjliga på grund av den dubbla betydelsen av tecknet 天, men den förra saknade en kristen konnotation.⁵⁰

Fotbindningens onaturliga och ohälsosamma element lyftes ofta fram. Ett vanligt sätt att försöka nå ut till så många som möjligt var att ordna massmöten, där bundna och obundna fötter visades upp för att övertyga åskådarna om de naturliga fötternas fördelar. De fotbundna kvinnor som förevisades var ofta bleka, medelålders kvinnor utan utbildning, som fick symbolisera det sjuka, gamla, feodala Kina. För att ge ytterligare tyngd åt argumenten användes röntgenbilder som tydligt visade hur skelettet

47 Liangs organisation 不缠足会在 Shanghai omnämns som speciellt framgångsrik med många medlemmar. Zuo Furong, "Chanzu yu jindai Zhongguo funü jiefang yanjiu shuping", s. 26-27.

48 Julie Broadwin, "Walking Contradictions: Chinese Women Unbound at the Turn of the Century", *Journal of Historical Sociology*, 10:4 (1997), s. 419-420.

49 Gao Hongxing, *Chanzu shi*, s. 224.

50 Julie Broadwin, "Walking Contradictions ...", s. 418, 420.

deformerades av bindningen.⁵¹ Uppvisningarna gjorde mötena populära och drog tusentals nyfikna – något som kanske inte är så konstigt med tanke på att kvinnors fötter så länge varit omhöljda av sexuella tabun.

Utifrån fotbindningsmotståndarnas argument kan man utläsa att de kinesiska kvinnornas roll i samhället höll på att förändras. Sällskapen hävdade att fotbindningen inte bara skadade flickornas kroppar, utan också intelligensen.⁵² Antifotbindningsargumenten blandades med krav på utbildning för flickor och nyöppnade skolor hade ofta obundna fötter som krav för antagning. Dessutom hävdade motståndarna att seden gick emot kvinnans personliga och ekonomiska intressen i alla hänseenden. Kroppens försvagning begränsade friheten och arbetsförmågan och fotbundna kvinnor kunde inte arbeta effektivt. Sådana ekonomiska argument var möjliga på grund av tidens anda. Moderniseringsvågen hade öppnat dörren för kapitalistiska idéer, ekonomin höll på att förändras och kvinnor deltog i arbetslivet i mycket större utsträckning än tidigare.⁵³

För kinesiska intellektuella som Kang Youwei och Liang Qichao fick fotbindningen klä skott för Kinas svaghet på den politiska arenan. Deras argument baserades ofta på en vilja att modernisera det kinesiska samhället och förhindra fler förödmjukande militära förluster som den mot Japan i det första sino-japanska kriget.⁵⁴ Kang argumenterade att seden gjorde Kina till åtlöje inför omvärlden, och hindrade nationens utveckling på grund av att fotbundna kvinnor gav svagare avkomma.⁵⁵ De bundna fötterna sågs som ett hinder för moderniteten och för att skapa ett starkt Kina måste hela befolkningen vara stark. Att motsätta sig fotbindning blev kort sagt en nationalistisk angelägenhet.⁵⁶

Massmöten var inte den enda informationskanalen som fotbindningsmotståndarna använde sig av. Natural Feet Society delade exempelvis ut runt en miljon tryckta informationsskrifter. Från basen i fördragshamnen Shanghai spreds deras information via administrativa center i landet, och frågan stöddes av akademiker, ämbetsmän och intellektuella. Sällskapet gjorde medvetet ansträngningar för att påverka makthavarna, och skickade brev direkt till provinsiella guvernörer och ämbetsmän. En före detta officiell examiner blev inspirerad av texterna från Natural Feet Society och skrev ett eget

51 Wang Ping, *Aching for Beauty*, s. 40-41.

52 Julie Broadwin, "Walking Contradictions ...", s. 426.

53 Wang Ping, *Aching for Beauty*, s. 39.

54 Alison R. Drucker, "The Influence of Western Women ...", s. 191-192.

55 Wang Ping, *Aching for Beauty*, s. 37.

56 Gao Hongxing, *Chanzu shi*, s. 216.

traktat, kallat Suifu-uppropet, som han till Alice Littles förtjusning distribuerade till flera examenscenter.⁵⁷ Dagspressen var också viktig kanal, och motståndare kom till tals i tidningar som *Wanguo Gongbao* (万国公报/*The Globe Magazine*) och *Jingzhong Ribao* (警钟日报/*Alarm Bell Daily*).⁵⁸

3.4 Antifotbindningsrörelsens begränsningar och fotens långsamma befrielse

Antifotbindningsrörelsens ansträngningar fick effekt, men framgången var långt ifrån allomfattande. Ett av de svåraste hindren var bristande läskunnighet i landet. Tryckta skrifter och tidningsartiklar hade svårt att nå bortom den utbildade delen av befolkningen, eftersom texterna skrevs på klassisk kinesiska som var otillgängligt för den stora massan.⁵⁹ Frågan förankrades således framförallt i de övre samhällsklasserna, som alltså blev först med att både binda och lösgöra sina fötter. Under 1910-talet blev bundna fötter en allt ovanligare syn bland den utbildade, urbana överklassen.⁶⁰

Till en början nådde antifotbindningsargumenten inte heller alla delar av landet. Runt sekelskiftet var sällskapen framförallt aktiva i de största städerna längs sydöstra kusten från Guangdong till Jiangsu och utmed Yangzifloden.⁶¹ Även där det fanns aktiva antifotbindningssällskap kunde det vara svårt att övertyga befolkningen. Ibland berodde det på att fotbindningsmotståndarna gick för hårt fram, till exempel genom att tvinga alla fotbundna kvinnor oavsett ålder att linda upp fötterna (vilket var mycket smärtsamt för äldre kvinnor) eller att förbjuda fotbundna att vistas på offentliga platser. Sådana överdrivna åtgärder, som gränsade till trakasserier, motverkade rörelsens mål och väckte avsky. År 1929 rapporterade tidningar i Shandong om oroligheter där protestanterna krävde att fotbundna kvinnor skulle lämnas i fred (放任妇女缠足 – "Låt kvinnor binda sina fötter").⁶²

57 Christena L. Turner, "Locating Footbinding ...", s. 455-456.

58 Julie Broadwin, "Walking Contradictions ...", s. 420.

59 Lin Xuwu 林绪武, "Qingwei de meiti yu nüxing de jiechanzu – yi 《Dagong Bao》 baihuawen xuanchuan wei zhongxin" 清末的媒体与女性的戒缠足 ——以《大公报》白话文宣传为中心 (Media i slutet av Qingdynastin och kvinnornas övergivande av fotbindning – fokus på det moderna skriftspråket i *Dagong Bao*). *Funü yanjiu luncong* 妇女研究论丛 (Beijing), 2007:1, s. 43.

60 Julie Broadwin, "Walking Contradictions ...", s. 419.

61 Li Li 李丽, "Lüe tan Wuxushiqi buchanzu yundong de juxian" 略谈戊戌时期不缠足运动的局限 (En kort diskussion om begränsningarna i antifotbindningsrörelsen under De hundra dagarnas reform), *Hua shang* 华商 (Changsha), 2008:16, s. 115.

62 Gao Hongxing, *Chanzu shi*, s. 241.

Svårigheterna att övertyga befolkningen om fotbindningens nackdelar berodde också till stor del på ett mycket påtagligt bekymmer bland vanligt folk: rädslan att inte kunna gifta bort sina döttrar. Många tyckte det var säkrast att "vänta och se" – tänk om det politiska läget vände och antifotbindingstrenden gick i stöpet?⁶³ Fotbindningsmotståndarna var tidigt medvetna om denna problematiska fråga och gjorde sitt bästa för att bemöta den. Flera kyrkor hjälpte till exempel sina konvertiter med äktenskapsförmedling för flickor med obundna fötter.⁶⁴ Liang Qichaos antifotbindingssällskap i Shanghai föreskrev inte bara att medlemmarna skulle låta döttrarnas fötter vara obundna; deras söner skulle inte heller gifta sig med fotbundna kvinnor.⁶⁵

Från grundandet av det första antifotbindingssällskapet i Xiamen år 1874 skulle det ta runt åttio år att eliminera fotbindningen i hela Kina. Under 1900-talets första hälft sträckte sig processen över flera årtionden av politisk tumult: Xinharevolutionen och grundandet av Republiken Kina (1911-1912), krigsherrarnas maktkamp på 20-talet, andra sino-japanska kriget (1937-1945), ett utdraget inbördeskrig (1927-1949) och grundandet av Folkrepubliken Kina (1949). Gao Hongxing påpekar att de vedermödor som befolkningen upplevde bidrog till att allt fler gav upp seden även på landsbygden. Under tider av oroligheter blev det viktigare än någonsin att vara i kroppsligt god form och fotbundna kvinnor var särskilt utsatta i krigstider.⁶⁶ De makthavare som passerade revy må ha varit oeniga om många saker, men fotbindningens nackdelar var de överens om. Nationalisterna och kommunisterna agerade utifrån olika ideologier och deras syn på kvinnornas roll i samhället såg olika ut. Gemensamt var dock en vilja att stärka det kinesiska folket för att skapa stabilitet.⁶⁷ Parallellt med antifotbindingssällskapens arbete bidrog de styrande till sedens upphörande genom upprepad lagstiftning och upprättande av kontrollinstanser.⁶⁸ Eftersom antifotbindingstrenden höll i sig blev också allt fler föräldrar övertygade om att döttrarna kunde slå sig fram på äktenskapsmarknaden trots obundna fötter. Det sista förbudet från myndigheternas sida utfärdades kort efter grundandet av Folkrepubliken Kina och därefter anses fotbindningen ha upphört i hela landet.⁶⁹

63 Lin Xuwu, "Qingwei de meiti yu nüxing de jiechanzu ...", s. 45.

64 Alison R. Drucker, "The Influence of Western Women ...", s. 183.

65 Gao Hongxing, *Chan zu shi*, s. 222-223.

66 *Ibid.*, s. 240, 244.

67 I *Footbinding, Feminism and Freedom* för Hong Fan en diskussion om nationalisternas och kommunisternas kvinnosyn, s. 293-298.

68 Sun Yatsen (孙中山, 1866-1925) utfärdade ett förbud kort efter grundandet av Republiken Kina. Lagstiftningen uppdaterades under Chiang Kaishek (蒋介石, 1887-1975). Zhang Li 张丽, "20 shiji ersanshi niandai nüzi fangzu yu funü jiefang" 20 世纪二三十年代女子放足与妇女解放 (Fötternas befrielse och kvinnornas frigörelse under 1920- och 30-talet). *Qianyan* 前沿 (Huhhot), 2009:2, s. 120.

69 Gao Hongxing, *Chan zu shi*, 240.

4 *Dagong Bao*: en tidning i tiden

Som tidigare diskuterats använde sig fotbindningsmotståndare av dagspressen för att nå ut med sina budskap. Under andra halvan av 1800-talet hade ett antal ickeofficiella dagstidningar grundats av missionärer, till exempel ovan nämnda *Wanguo Gongbao*. Tidningarna blev populära bland den intellektuella eliten och de kinesiska reformisterna blev snart själv aktiva inom tidningsbranschen. Liang Qichao grundade bland annat den inflytelserika *Shiwu Bao* (时务报/*Current Affairs*) år 1896. När "De hundra dagarnas reform" misslyckades två år senare flydde Liang till Japan, där han fortsatte sin journalistiska karriär och grundade flera nya tidningar, som gav röst åt skribenternas reformkrav och kritik mot Qingadministrationen. Andra revolutionärer och intellektuella följde efter och år 1906 hade hela sextiosex dagstidningar upprättats enbart i Shanghai.⁷⁰ Bristande läskunnighet begränsade målgruppen för många tidningar, i och med att de skrevs på klassisk kinesiska (se ovan). Under 1800-talets sista år fanns det dock några publikationer som tog nyskapande grepp för att utöka sin läsekrets. En av dessa skulle bli särskilt tätt sammanlänkad med antifotbindningsrörelsen: dagstidningen *Dagong Bao* (大公报).⁷¹

4.1 *Baihuawen* och fokus på fotbindning

Första numret av *Dagong Bao* gavs ut i Tianjin den 17 juni 1902. I detta första nummer betonades att tidningen lade vikt vid folkbildning i en öppen atmosfär.⁷² Grundaren Ying Lianzhi (英敛之, 1867-1926) slog fast opartiskhet (*dagong*, 大公) och yttrandefrihet som ledord för tidningens arbete.⁷³ För att förverkliga målet att nå ut till en större målgrupp, det vill säga de lägre klasserna, upprättade *Dagong Bao* från allra första början en kolumn skriven på talspråksnära skriftspråk, så kallad *baihuawen* (白话文).⁷⁴ *Baihuawen* var ingen ny uppfinning. Stilen hade sitt ursprung i Tangdynastins talspråk och populärlitteratur, och genom historien gavs flera kända verk ut på *baihuawen*, så som *水浒传*

70 Leo Ou-Fan Lee, "Literary trends I: the quest for modernity, 1895-1927", i *The Cambridge History of China, Volume 12: Republican China 1912-1949, Part I*, Denis Twitchett och John King Fairbank (red.), (Cambridge: Cambridge University Press, 1983), s. 453.

71 Transkriptionen *Ta Kung Pao* förekommer också. Det finns flera översättningar av tidningens namn: *L'Impartial*, *The Great Communique* och *Dagong Daily*.

72 Lin Xuwu, "Qingwei de meiti yu nüxing de jiechanzu ...", s. 44.

73 Hou Jie 侯杰 och Xin Taijia 辛太甲, "Ying Lianzhi, 《Dagong Bao》 yu Zhongguo jindaishihui wenhua bianqian" 英敛之、《大公报》与中国近代社会文化变迁 (Ying Lianzhi, *Dagong Bao* och förändringar i det moderna Kinas samhälle och kultur). *Tianjin shehui kexue* 天津社会科学 (Tianjin), 2003:1, s. 128-129.

74 Lin Xuwu, "Qingwei de meiti yu nüxing de jiechanzu ...", s. 44.

(*Berättelser från träskmarkerna*), 西游记 (*Färden till Västern*) och 红楼梦 (*Drömmar om röda gemak*). Det litterära standardspråket utgjordes dock av klassisk kinesiska (*wenyanwen*, 文言文), något som under Qingdynastins sista årtionden började ifrågasättas av reformister och demokratiförespråkare. Fjärde maj-rörelsen skulle år 1920 driva igenom en språkreform där *baihuawen* ersatte den klassiska kinesiskan som standard för skriftspråket.⁷⁵ Hu Shi (胡适, 1891-1962), en av förgrundsgestalterna i denna "New Literature Movement" (新文学运动), kallade *Dagong Bao* för en viktig föregångare till *baihuawens* utbredning i Kina.⁷⁶

Dagong Baos allra första kolumn på *baihuawen* handlade om fotbindning. Detta var ingen slump, utan speglade snarare tidningens stora intresse för frågan. Mellan åren 1902 och 1911 publicerade tidningen 51 artiklar på ämnet, samtliga skrivna på *baihuawen*. Vissa forskare håller fram missionärstidningen *Wanguo Gongbao* som det viktigaste språkröret för kvinnofrågor under sen Qingdynasty. Lin Xuwu påpekar att *Wanguo Gongbao* publicerade 40 artiklar om fotbindning mellan åren 1875-1907. *Dagong Baos* 51 artiklar på *baihuawen*, plus de som skrevs på klassisk kinesiska, var inte bara fler till antalet utan gavs ut under en kortare tidsperiod.⁷⁷

4.2 *Dagong Baos* antifotbindningsargument

Dagong Bao angrep fotbindningen från flera håll och hävdade att seden gick emot både kvinnornas och nationens intressen. I den första kolumnen på *baihuawen* betonades fotbindningens skadliga effekter på kroppen:

För det första skadar det kroppen. Blodet måste kontinuerligt cirkulera i hela kroppen. När fötterna binds störs blodcirkulationen, det blir svårt att gå och med tiden skadas levern.

第一件伤身体，一个人周身的血脉，常要流通，缠了足，血脉便不流通，行走不便，日久变成肝口的病 ("戒缠足说", *Dagong Bao* 1902-06-17)⁷⁸

De medicinska argumenten kombinerades med hänvisningar till den konfucianska principen att kroppen är någonting man får från sina föräldrar och därför inte får skadas (身体发肤, 受之父母, 不敢毁

⁷⁵ <http://baike.baidu.com/view/83258.htm>, 2010-01-16

⁷⁶ Hou Jie och Xin Taijia, "Ying Lianzhi, 《*Dagong Bao*》 yu Zhongguo jindaishihui wenhua bianqian", s. 131.

⁷⁷ Lin Xuwu, "Qingwei de meiti yu nüxing de jiechanzu ...", s. 47.

⁷⁸ Ibid., s. 44.

伤").⁷⁹

Att binda flickornas fötter skadar muskler och bryter ben. Följer detta läran att inte skada den mänskliga kroppen?

今给女孩缠足，既伤他皮肉，又折他骨头，这合乎身体发肤不敢毁伤的道理吗？
("庆云毕君绶珊劝戒不缠足示谕", *Dagong Bao* 1905-04-19)⁸⁰

I det konfucianska Kina var traditioner och konventioner viktiga. Ortodoxa, traditionella värderingar (正統) utgjorde en måttstock för vad som var rätt och fel. Fotbindning hade funnits i nära ett millennium, men hur rimmade seden med ortodox konfucianism? *Dagong Bao* påpekade att fotbindning inte praktiserades i det antika Kina, och således bröt mot Konfucius och Mencius principer. De båda filosoferna hade minsann inga fotbundna döttrar. Fotbindningen var en frukt av det feodala systemet, där ledarna eftersträvade dekadens och njutning. Att på detta sätt referera till konfucianismen var avsett att övertyga intellektuella som var misstänksamma mot västerländskt inflytande.⁸¹

Som tidigare diskuterats oroade sig många föräldrar för sina döttrars situation på äktenskapsmarknaden och tvekade därför att sluta med fotbindningen. I följande citat framgår att *Dagong Bao* använde sig av både piska och morot som retoriska grepp. Å ena sidan fördömdes seden i hårda ordalag, å andra sidan utlovades här en belöning till de föräldrar som vågade ge upp den:

I framtiden kommer storfotade kvinnor inte oroa sig för att hitta en make. Dessutom kommer ni att beundras för att ha hörsammat påbudet att inte binda fötterna. Vilken fantastisk ära!

不但将来大脚的女儿，不怕没处许配，大家倒反要看高你们，说道这个
是奉旨不缠足，何等光彩荣耀呢! ("戒缠足说", *Dagong Bao* 1902-06-17)⁸²

För att ytterligare belysa äktenskapsmarknadens förändringar publicerade *Dagong Bao* en mycket speciell kontaktannons. Annonssören efterlyste följande egenskaper hos sin framtida hustru:

1. Obundna fötter.
2. Vara välbevandrad i kinesisk och västerländsk vetenskap.
3. Giftermålet ska följa civiliserade former, och inte gamla kinesiska, vulgära seder.

79 I *Chan zu shi* påpekar Gao Hongxing något krasst att kvinnorna uppenbarligen hade så låg ställning att deras kroppar inte omfattades av denna regel, s. 109.

80 Lin Xuwu, "Qingwei de meiti yu nüxing de jiechan zu ...", s. 44.

81 Jiang Leju 姜乐军, "《Dagong Bao》yu Qingjie fanchan zu yundong" 《大公报》与清季反缠足运动 (*Dagong Bao* och antifotbindningsrörelsen under sen Qingdynasti), *Anhui jiaoyu xueyuan xuebao* 安徽教育学院学报 (Hefei), 22:2 (2004), s. 34.

82 Lin Xuwu, "Qingwei de meiti yu nüxing de jiechan zu ...", s. 46.

一要天足。二要通晓中西学术门径。三聘娶仪节悉照文明通例，尽除中国旧有之陋俗。(Dagong Bao, 1902-06-26)⁸³

De "vulgära sederna" torde avse den kinesiska traditionen att använda sig av äktenskapsmäklare för att arrangera äktenskap. Annonssören hade minst sagt hamnat rätt: vid sidan om fötternas frigörelse förespråkade *Dagong Bao* även en modernisering av bröllopstraditionerna. Ingen skulle behöva gifta sig mot sin vilja.⁸⁴

Ett annat grepp som *Dagong Bao* använde sig av var att sätta fotbindningen i proportion till större samhällsfrågor och tvinga läsaren lyfta blicken från fötterna:

Om Kina ska stärkas måste kvinnor och män få samma rättigheter. För att de ska få samma rättigheter måste kvinnornas rättigheter stärkas. För att stärka kvinnornas rättigheter måste de få tillgång till utbildning. För att stimulera utbildning av kvinnor måste fotbindningen avskaffas.

欲强中国，必平男女之权；欲平男女之权，必先强女权；欲强女权，必兴女学；欲兴女学，必先戒缠。(Dagong Bao 1903-04-14)⁸⁵

Fötternas frigörelse och kvinnornas utbildning lyftes alltså fram som en viktig fråga för landets framtid. Grundaren Ying Lianzhi och redaktören/skribenten Lü Bicheng (吕碧城, 1883-1943) var år 1904 med och upprättade en av Tianjins första högre utbildningsverk för kvinnor, Beiyang allmänna flickskola (北洋女子公学). Parallellt med arbetet på tidningen jobbade Lü Bicheng som lärare på skolan och utgjorde en kvinnlig förebild för samtida kinesiskor. Obundna fötter var ett krav för att komma in på skolan, om en flicka redan hade bundna fötter skulle de gradvis lindas upp.⁸⁶ I detta fall nöjde sig personerna bakom *Dagong Bao* inte med att bevaka sin samtid, utan var även med och påverkade den på ett påtagligt sätt.

4.2 Krympande avstånd mellan tidning och läsare, makten och massorna

Kolumnen på *baihuawen* talade till folket och lät samtidigt folket komma till tals. Att publicera insändare var ett sätt för *Dagong Bao* att minska avståndet mellan tidning och läsare, och tidningen hoppades att ett ökat engagemang bland läsarna kunde leda till större genomslag. De flesta insändare

83 Lin Xuwu, "Qingwei de meiti yu nüxing de jiechanzu ...", s. 46.

84 Hou Jie och Xin Taijia, "Ying Lianzhi, 《Dagong Bao》 yu Zhongguo jindaishehui wenhua bianqian", s. 131.

85 Lin Xuwu, "Qingwei de meiti yu nüxing de jiechanzu ...", s. 46.

86 Jiang Leju, "《Dagong Bao》 yu Qingjie fanchanzu yundong", s. 35.

uttryckte uppskattning för *Dagong Baos* ansträngningar i fotbindningsfrågan, men det förekom också kritik. En läsare tyckte till exempel att det ständiga pratet om fotbindning inkräktade på människors privatliv. *Dagong Baos* svar blev:

Tidningar vägleder folket. Eftersom vi vet att denna sed är dålig uppmanar vi till förändring. Att säga det en gång räcker inte för att få folk att agera, vi måste säga det ofta.

报馆为国民之向导，既然知道这个风俗不好，我们就当劝人改了，说一次人家听着不动心，故此须常常的说。("奉答来函", *Dagong Bao* 1904-01-30)⁸⁷

Dagong Bao såg alltså sig själv som vägledande för folket. En annan viktig vägledare var makthavarna. Tidningen gav tydligt uttryck för sin önskan att myndigheterna skulle ta avstånd från fotbindningen:

Vårt första hopp står till myndigheterna. Oavsett vilken fråga som ska drivas igenom i befolkningen, går det lättare om det finns ett officiellt edikt. /.../ Om myndigheterna skulle utfärda ett taktfullt och rådgivande edikt om fotbindningens avskaffande skulle det förr eller senare få effekt, även om det inte är ett tvingande förbud.

第一指望在官的身上，因为民间无论什么事，一有官的告示，就容易办了 /.../ 这劝戒缠足的事，若是出一张告示，委婉的劝导。也不必强逼着，日久自然能有效验。("力除恶习", *Dagong Bao* 1903-11-21)⁸⁸

I linje med denna syn på myndigheterna som vägledande för folket publicerade tidningen änkekejsarinnan Cixis edikt mot fotbindning, i originaltext med en förklaring på *baihuawen*. Detta var något helt nytt; traditionellt riktade sig språket i kejserliga uppmaningar till de övre klasserna och var inte tillgängliga för allmänheten.⁸⁹ I samma anda lät *Dagong Bao* lokala ämbetsmän komma till tals med egna texter mot fotbindning, skrivna på *baihuawen*. *Dagong Bao* publicerade inte bara dessa texter, utan lade även till en kommentar från redaktören, med en uppmaning till andra tidningar att göra detsamma. Läsarna kunde till exempel ta del av hur Sichuans guvernör Cen Zhijun resonerade kring ämnet. I egenskap av guvernör är det kanske föga förvånande att Cen betonar nationens väl och ve:

1. För det första påverkar kvinnornas fotbindning även människors kroppar. Långsamt försvagas alla, och nationen försvagas.

第一，皆因女子缠足，一国男子的身体，都会慢慢软弱起来，国家也就会慢慢软弱起来。

2. För det andra leder kvinnornas fotbindning även till att männen fördummas och

87 Lin Xuwu, "Qingwei de meiti yu nüxing de jiechanzu ...", s. 45.

88 Ibid., s. 45.

89 Ibid., s. 44.

blir moraliskt degenererade. Även nationen fördummas och blir moraliskt degenererad.

第二，因为女子缠足，男子的聪明会慢慢闭塞，德行会慢慢变坏，所以国家也就慢慢闭塞变坏。

3. Om en person binder sina fötter går vi miste om en persons användbarhet. Går vi miste om en persons användbarhet, går vi också miste om en persons kraft. Riket försvagas.

因为一人缠足，就少一人用处，少一人用处，就少一人力量，天下就会弱起来。

("四川总督岑制军劝诫不缠足示谕", *Dagong Bao* 1903-04-22)⁹⁰

Texter som denna bidrog till att även avståndet mellan makthavarna och befolkningen krympte.

5 Sammanfattning och slutsats

Fotbindning uppstod under Songdynastin och skulle praktiseras i nästan ett tusen år. De små fötterna var ett skönhetsideal som gick långt bortom ytan; en klassmarkör, en milstolpe i de kinesiska kvinnornas liv, en väsentlig del av deras självbild och vardag. Sedens uppkomst hängde samman med neokonfucianismens inträde och strikta åtskillnad mellan könen. Fotbindningen är oupplösligt förknippad med kvinnornas undergivna roll och brist på likaberättigande i samhället. I min mening är ingen studie av det kinesiska samhället från Song- till Qingdynastin komplett som utelämnar fotbindningen och dess följder.

Flera tidiga Qingkejsare försökte utan framgång förbjuda fotbindning – försök som utgick från en vilja att kontrollera de hankinesiska undersåtarna, snarare än att förbättra kvinnornas situation. Ett litet antal intellektuella fördömde seden och Taipingrebellerna stod för en revolutionerande kvinnoosyn, som ledde till att fotbindningen förbjöds i de områden som erövrades. Fram till mitten av 1800-talet skulle dessa motståndare dock vara i försvinnande liten minoritet.

Det var västerländska missionärer som initierade den antifotbindningsrörelse som växte fram i slutet av 1800-talet. Deras närvaro möjliggjordes av det förändrade maktförhållandet mellan öst och väst: Kina hade förlorat två Opiumkrig och tvingats öppna landet för både mission och handel. Missionärerna kom med en vilja att frälsa det "barbariska" Kina. Det går knappast att bortse från deras imperialistiska motiv – parallellt kan dras till Qingkejsarnas försök att förbjuda seden – men samtidigt förde de med

⁹⁰ Lin Xuwu, "Qingwei de meiti yu nüxing de jiechanzu ...", s. 44.

sig en ny, modernare kvinnosyn. I kyrkans regi introducerades flickskolor och krav på utbildning för kvinnor vävdes ihop med antifotbindningsargumenten. Öppnandet av landet mot omvärlden förde också med sig ett förändrat perspektiv hos kineserna själva, som nu hade större möjligheter både resa utomlands och ta del av utländsk litteratur. Kinas militära nederlag under 1800-talet hjälpte till att driva fram en reformrörelse, där varje aspekt i det traditionella samhället sattes under lupp. De bundna fötterna blev plötsligt en symbol för landets svaghet och reformister som Kang Youwei och Liang Qichao blev aktiva röster inom antifotbindningsrörelsen.

Fotbindningsmotståndarna organiserade sig i sällskap som använde sig av massmöten, tryckta skrifter och dagspressen för att nå ut till så många som möjligt. Flera sällskap hade anknytning till den protestantiska kyrkan. Sällskapet Natural Feet Society försökte istället distansera sig från den kristna retoriken. Det tyder på en lyhördhet inför situationen i landet: att gå den protestantiska kyrkans ärenden var ingalunda okontroversiellt efter xenofobiska utbrott som Boxarupproret. Exempel på argument som hördes från sällskapen var fotbindningens skadliga inverkan på kvinnornas hälsa och intellekt, och reformisternas ofta nationalistiskt motiverade krav på fötternas befrielse. Antifotbindningsrörelsen är intressant ur många aspekter. Rörelsen var en ytterst tydlig produkt av sin tid, en del av den förändringens våg som skulle leda till den sista dynastins fall. De bundna fötterna blev en mötesplats – och ibland slagfält – för öst och väst, reformism och traditioner, myndigheter och befolkning, män och kvinnor.

I denna tidsanda grundades dagstidningen *Dagong Bao*. Fotbindningen var en hjärtefråga från det allra första numret och tidningen argumenterade kraftfullt och nyanserat mot seden. Vetenskapliga, medicinska argument kombinerades med hänvisningar till konfucianistiska ideal. För *Dagong Bao* var nationens välgång starkt förknippad med ökade rättigheter och en jämlik utbildning för de kinesiska kvinnorna. Kolumnen på talspråksnära skriftspråk, *baihuawen*, var ett medvetet sätt att göra sig tillgänglig för en målgrupp utöver den bildade eliten och kan anses vara ett bevis på tidningens engagemang för yttrandefrihet. Ett annat sådant var att tidningen publicerade och besvarade insändare från läsarna. *Dagong Bao* gjorde också nyskapande ansträngningar för att minska avståndet mellan makthavare och befolkning: kejsrerliga edikt översattes till *baihuawen* och ämbetsmän fick komma till tals i tidningen med egna texter på ämnet fotbindning.

Det skulle ta åtskilliga årtionden och stora ansträngningar från både fotbindningsmotståndare och myndigheter innan fotbindningen slutligen upphörde i Kina. Exakt hur stor del *Dagong Bao* hade i denna process är naturligtvis svårt att bedöma. Klart är dock att tidningen är en rik historisk källa om man vill undersöka antifotbindningsrörelsen och dess argumentation.

6 Källförteckning

Böcker:

Drucker, Alison R. "The Influence of Western Women on the Anti-Footbinding Movement 1840-1911". Ingår i: *Women in China : Current Directions in Historical Scholarship (Historical Reflections 8:3)*. Guisso, Richard W. och Johannesen, Stanley (red.). Ontario: Waterloo, 1991, s. 179-199.

Barnett, Suzanne Wilson och Fairbank, John King (red.). *Christianity in China: Early Protestant Missionary Writings*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1985.

Hong, Fan. *Footbinding, Feminism and Freedom*. London: Frank Cass, 1997.

Gao Hongxing 高洪兴. *Chanzu shi 缠足史 (Fotbindingens historia)*. Shanghai: Shanghai wenyi chubanshe 上海文艺出版社, 2007.

Lee, Leo Ou-Fan. "Literary trends I: the quest for modernity, 1895-1927". Ingår i: *The Cambridge History of China, Volume 12: Republican China 1912-1949, Part 1* (E-bok från Google böcker). Twitchett, Denis och Fairbank, John King (red.). Cambridge: Cambridge University Press, 1983, s. 451-505.

Lee, Wen Shu. "Patriotic Breeders or Colonized Converts: A Postcolonial Feminist Approach to Antifootbinding Discourse in China". Ingår i: *Communication and Identity Across Cultures*, Tanno, Dolores V. och Gonzales, Alberto (red.). London: Sage Publications, 1998, s. 11-33.

Wang, Ping. *Aching for Beauty: Footbinding in China*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2000.

See, Lisa. *Snöblomma och den hemliga solfjädern*. Översättning: Eva Haskå. Stockholm: Forum, 2005.

Artiklar på kinesiska:

Hou, Jie 侯杰 och Xin, Taijia 辛太甲. "Ying Lianzhi, 《Dagong Bao》 yu Zhongguo jindaishehui wenhua bianqian" 英敛之、《大公报》与中国近代社会文化变迁 (Ying Lianzhi, *Dagong Bao* och förändringar i det moderna Kinas samhälle och kultur). *Tianjin shehui kexue* 天津社会科学 (Tianjin), 2003:1, s. 128-133.

Jiang, Leju 姜乐军. "《Dagong Bao》 yu Qingjie fanchanzu yundong" 《大公报》与清季反缠足运动 (*Dagong Bao* och antifotbindningsrörelsen under sen Qingdynasti). *Anhui jiaoyu xueyuan xuebao* 安徽教育学院学报 (Hefei), 22:2 (2004), s. 33-36.

Li, Li 李丽. "Lüe tan Wuxushiqi buchanzu yundong de juxian" 略谈戊戌时期不缠足运动的局限 (En kort diskussion om begränsningarna i antifotbindningsrörelsen under De hundra dagarnas reform). *Hua shang* 华商 (Changsha), 2008:16, s. 115.

Lin, Xuwu 林绪武. "Qingwei de meiti yu nüxing de jiechanzu – yi 《Dagong Bao》 baihuawen xuanchuan wei zhongxin" 清末的媒体与女性的戒缠足 ——以《大公报》白话文宣传为中心 (Media i slutet av Qingdynastin och kvinnornas övergivande av fotbindning – fokus på det moderna skriftspråket i *Dagong Bao*). *Funü yanjiu luncong* 妇女研究论丛 (Beijing), 2007:1, s. 43-48.

Zhang, Li 张丽. "20 shiji ersanshi niandai nüzi fangzu yu funü jiefang" 20 世纪二三十年代女子放足与妇女解放 (Fötternas befrielse och kvinnornas frigörelse under 1920- och 30-talet). *Qianyan* 前沿 (Huhhot), 2009:2, s. 119-123.

Zuo, Furong 左芙蓉. "Chanzu yu jindai Zhongguo funü jiefang yanjiu shuping" 缠足与近代中国妇女解放研究述评 (Forskningsöversikt på området fotbindning och kvinnors frigörelse i det moderna Kina). *Kunming ligong daxue xuebao* 昆明理工大学学报 (Kunming), 7:8 (2007), s. 23-28.

Artiklar på engelska:

Broadwin, Julie. "Walking Contradictions: Chinese Women Unbound at the Turn of the Century", *Journal of Historical Sociology*, 10:4 (1997), s. 418-443.

Turner, Christena L. "Locating Footbinding: Variations across Class and Space in Nineteenth and Early Twentieth Century China", *Journal of Historical Sociology*, 10:4 (1997), s. 444-479.

Webbsidor:

Baidu 百科: <http://baike.baidu.com/view/83258.htm>, 2010-01-16